

spiritualiter haurire cœperant, jam scim infidelitatis deposuerant: alii in suâ infidelitatis ariditate permanebant, de quibus subditur: *Quidam autem dicebant: Numquid à Galilæa venit Christus? Nonne Scriptura dicit, quia ex semine David, & de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus? Noverant enim quid de Christo prædixissent Prophetæ, sed ignorabant omnia in ipso impleta fuisse, & qui noverant in Nazareth nutritum, nativitatis locum non attendebant, nec prophetiam, quam legerant, in eo completam credebant. Chrysoströmus (hom. 51.) Sed esto, locum nativitatis ignorabant: num etiam genus ignorabant? Quoniam ex domo, & familia David natus erat. Quare igitur dicebant: *Nonne ex semine David venit Christus?* Sed & hoc obumbrare volebant per educationem in Nazareth, omnia malitiose loquentes: unde non accedunt ad Christum quærentes, quomodo Scripturæ dicunt, quod à Bethlehem oportet venire Christum; tu autem ex Galilæa venisti: sed omnia malitiose loquentur. Et quia non diligenter attendebant his quæ dicebantur, neque discendi gratia, propter hoc nihil eis Christus respondit. Nathanaëlem autem dicentem supra 1. *A Nazareth potest aliquid boni esse?* laudavit ut vere Israelitam, quia veritatis erat inquisitor, & omnia vetera diligenter edoctus.*

Sequitur: *Dissensio itaque facta est propter eum in turba. Theophylactus.* Non in principibus: nam principes unius voluntatis erant, ut videret licet non eum reciperent sicut Christum. Qui ergo magis moderati erant in malitia verbis tantum gloriæ Christi adversabantur; qui vero peiores erant, manus etiam appetebant imponere; de quibus subditur: *Quidam autem ex eis volebant apprehendere eum. Chrysoströmus* (ut supra.) Hoc autem induxit Evangelistâ, ostendens quoniam loquebantur neque quærentes veritatem, neque dicere volentes.

Sequitur: *Sed nemo misit super illum manus. Alcuinus.* Quia scilicet ipse non permisit, qui conatus illorum in sua potestate habebat. *Chrysoströmus* (hom. ead.) Hoc autem sufficiens erat eos in compunctionem deducere; sed non sunt compuncti: talis enim nequitia nulli vult credere; ad unum apicem solum, & eum cui insidiatur interficiat. *Augustinus* (ut supra.) Qui vero misit fuerant, ut eum tenerent, redierunt immunes à crimine, & pleni admiratione: de quibus subditur: *Venerunt ergo ministri ad Pontifices, & Phariseos; & dixerunt eis illi: Quare non adduxistis eum? Alcuinus.* Qui eum lapidare volentes, tenere non potuerunt, arguunt ministros, quia eum non adduxerant. *Chrysoströmus* (hom. 51.) Ecce pharisæi, & scribæ miracula videntes, & Scripturas legentes, ni-

hil profecerunt; ministri autem nihil horum habentes, ab una sola allocutione sunt capti, & abeantes, ut eum ligarent, redierunt ligati miraculo. Et non dixerunt, Non potuimus propter turbam; sed præconos efficiuntur Christi sapientia: nam sequitur: *Responderunt ministri: Numquam sic locutus est homo, sicut hic homo loquitur. Augustinus* (tract. eodem.) Ille autem sic locutus est, quia Deus erat, & homo. *Chrysoströmus* (hom. ead.) Non est autem solum eorum prudentia admiranda, quia signis non egerunt, sed à sola doctrina sunt capti: non enim dixerunt: Numquam talia miracula fecit homo, sed *numquam sic locutus est homo*: sed etiam admiranda est eorum securitas: quoniam ad pharisæos, qui contra Christum adversabantur, venerunt, & eis talia locuti sunt. Nec tamen lingua sermonem audierant, sed brevem: cum enim mens fuerit incorrupta, non longis sermonibus opus est. *Augustinus* (ubi supra.) Pharisei tamen eorum testimonium repulerunt: nam sequitur: *Responderunt ergo eis pharisæi: Numquid est vos seducti estis? quasi dicant: Videmus vos delectatos esse in sermonibus suis. Alcuinus.* Et revera laudabiliter seducti erant, quia dimisso malo infidelitatis, transierant ad fidem. *Chrysoströmus* (hom. ead.) Ab argumento autem insipienti contra eos syllogizant: nam sequitur: *Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex pharisæis? Sed turba hæc quæ non novit legem, maledicti sunt.* Hæc autem est ipsorum accusatio, quoniam turba quidem credidit, ipsi autem non crediderunt. *Augustinus* (tract. eod.) Qui enim non noverant legem, ipsi credebant in eum qui miserat legem, & eum qui miserat legem, condemnabant illi qui docebant legem; ut impleteretur quod Dominus dixerat infra 9. *Ego veni, ut non videntes videant, & videntes cæci fiant. Chrysoströmus* (hom. eadem.) Qualiter igitur maledicti sunt illi, qui à lege suaderentur? Vos potius maledicti estis; qui non observastis legem. *Theophylactus.* Ideo autem suaviter, & blande pharisæi ministris respondent, quia dubiaverunt ne forte ab eis profusus se regerentur, & Christo adjiciantur. *Chrysoströmus* (hom. eadem.) Quia vero dixerant, quod nullus principum credidit in eum, ad hoc excludendum subjungitur: *Dicit Nicodemus ad eos (ille qui venit ad Jesum nocte) qui unus erat ex illis. Augustinus* (ut supra.) Ipse non quidem incredulus, sed timidus: nam ideo nocte venerat ad lucem, quia illuminari volebat, & sciri timebat. Hic ergo respondit Judæis: *Numquid lex nostra judicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, & cognoverit quid faciat? Credebat enim, quia si eum tantummodo patienter vellent audire, forte similes fierent illis qui misit sunt tenere, &*

ma-

maluerunt credere. Volebant autem illi perverſi ante esse damnatores quam cognitores. *Augustinus* 22. de Civ. Dei (cap. 1. in fin.) Dicit autem, *Lex nostra*, de lege quæ Dei est, eo quod est ab illo data hominibus. *Chrysoströmus* (hom. eadem.) Ostendit autem Nicodemus eos neque cognoscentes legem, neque facientes quæ sunt legis. Cum autem congruum esset offendere, quod non indiscrite miserunt vocaturi eum, rudius, & iracundius uivunt contradictione: nam sequitur: *Responderunt, & dixerunt ei: Numquid est illi Galilæus? Augustinus* (tract. eodem.) Idest, quasi à Galilæa seductus. Dominus enim Galilæus dicebatur, quoniam de Nazareth civitate erant parentes ejus: secun-

dum Mariam dixi parentes; non secundum vile semen. *Chrysoströmus* (ubi supra.) Deinde injuriose, quasi eo nesciente, Scripturas induxerunt: *Scrutare Scripturas, & vide quia propheta à Galilæa non surgit*; ac si dicerent: Vade, & discere. *Alcuinus.* Non enim locum ubi natus est, sed ubi conversabatur attendebant; & ideo non solum Messiam, sed nec Prophetam eum credebant. *Augustinus* (tract. eodem.) Prophetam quidem à Galilæa non surgit, sed Dominus Prophetarum inde surrexit.

Sequitur: *Et reversi sunt unusquisque in domum suam. Alcuinus.* Nullo perfecto negotio, vacui fide, & ideo fraudari utilitate, sunt reversi in domum infidelitatis, & impietatis suæ.

CAPUT VIII.

(a) **J**esus autem perrexit in montem Oliveti, & diluculo iterum venit in templum; & omnis populus venit ad eum; & sedens docebat eos. Adducunt autem scribæ, & pharisæi mulierem in adulterio deprehensam; & statuerunt eam in medio, & dixerunt ei: Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio. In lege autem Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent accusare eum. Jesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terra. Cum ergo perseverarent interrogantes eum; erexit se, & dixit eis: Qui sine peccato esse vestrum, primus in illam lapidem mittat. Et iterum se inclinans scribebat in terra. Audientes autem hæc, unus post unum exibant incipientes à senioribus; & remansit solus Jesus, & mulier in medio stans. Erigens autem se Jesus dixit ei: Mulier, ubi sunt qui te accusabant? Nemo te condemnavit? Quæ dixit: Nemo, Domine. Dixit ei Jesus: Nec ego te condemno. Vade, & jam amplius noli peccare.

(b) Iterum ergo locutus est eis Jesus dicens: Ego sum lux mundi. Qui sequitur me: non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

(c) Dixerunt ergo ei pharisæi: Tu de teipso testimonium perhibes: testimonium tuum non est verum. Respondit Jesus, & dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de me ipso, verum est testimonium meum: quia scio unde veni, & quo vado. Vos autem nescitis unde venio, aut quo vado. Vos secundum carnem judicatis, ego non judico quemquam. Et si judico ego, judicium meum verum est: quia solus non sum, sed ego, & qui misit me Pater. Et in lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est. Ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso, & testimonium perhibeo de me qui misit me Pater.

(d) Dicebant ergo ei: Ubi est pater tuus? Respondit Jesus: Neque me scitis, neque Patrem meum. Si me sciretis, forsitan & Patrem meum sciretis. Hæc verba locutus est Jesus in gazophylacio docens in templo: & nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora ejus.

(e) Dixit ergo iterum eis Jesus: Ego vado, & quæretis me, & in peccato vestro moriemini. Quo ego vado, vos non potestis venire. Dicebant ergo Judæi: Numquid interficet semetipsum, quia dicit: Quo ego vado, vos non potestis venire? Et dicebat eis: Vos de deorsum estis, ego de supernis sum: vos de mundo hoc estis, non sum de hoc mundo. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris. Si enim non crederitis quia ego sum, moriemini in peccato vestro.

(f) Dicebant ergo ei, Tu quis es? Dixit eis Jesus: Principium, qui & loquor vobis. Multa habeo de vobis loqui, & judicare; sed qui me misit, verax est, & ego quæ audivi ab eo, hæc loquor in mundo. Et non cognoverunt quia Patrem ejus dicebat Deum.

(g) Dixit ergo eis Jesus: Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego

vel magis culpam suam cognoscebant. *Augustinus* (ut supra.) Relicti sunt autem duo: miseria, & misericordia: nam sequitur: *Et remansit solus Jesus; & mulier in medio stans.* Credo, territa illa mulier, ab illo se puniendam sperabat in quo peccatum inveniri non poterat. Ille autem, qui adversarios ejus repulerat lingua justitiæ, levans in illam oculos mansuetudinis, interrogavit eam: unde sequitur: *Erigens se autem Jesus, dixit ei: Mulier, ubi sunt qui te accusabant? Nemo te condemnavit? Quæ dixit: Nemo, Domine.* Audivimus supra vocem justitiæ; audiamus nunc mansuetudinis: nam sequitur: *Dixit ei Jesus: Nec ego te condemno, à quo te forte condemnari tenuisti, quia in me peccatum non invenisti. Quid est Domine? Favet ergo peccatis? Non plane: attende quod sequitur: Vade, & amplius noli peccare.* Ergo & Dominus damnavit, sed peccatum, non hominem: nam si peccatorum auctor esset, diceret: Vade, & vive ut vis; de mea liberatione esto secura: ego te quantumcumque peccaveris, etiam à gehenna, & inferni tormentis liberabo. Non hoc dixit. Intendant ergo qui amant in Domino mansuetudinem, & timeant veritatem: etenim „ dulcis, & rectus Dominus: “ *Psal. 26.*

(b) *Alcuinus.* Quia mulierem absolvit à crimine, ne aliqui dubitarent an ille quem vident verum hominem, posset peccata dimittere, dignatur ipse apertius suæ divinitatis potentiam demonstrare: unde dicitur: *Iterum ergo locutus est eis dicens: Ego sum lux mundi.* Beda. Ubi advertendum est, quia non ait, *Ego sum lux Angelorum, vel cæli; sed lux mundi,* idest hominum in tenebris commorantium, secundum illud *Luc. 1.* „ Illuminare his qui in tenebris, & „ in umbra mortis sedent. “ *Chrysostomus* (hom. 51.) Vel aliter. Quia superius Galilæam ei assererebant, & quasi de quodam Prophetarum, de eo dubitabant, voluit ostendere quoniam non unus Prophetarum est, sed dominator orbis terrarum: unde dicitur: *Iterum locutus est eis Jesus, dicens: Ego sum lux mundi,* non Galilææ, neque Palestine, neque Judææ. *Augustinus* (tract. 34.) Manichæi solem istum oculis carnis visibilem, Christum Dominum esse putaverunt; sed Ecclesia catholica improbat tale commentum: non est enim Dominus Christus sol factus, sed per quem sol factus est: omnia enim per ipsum facta sunt: supra 1. „ propter nos sub sole factum est lumen quod fecit solem: carnis nube tegitur, non ut obscureretur, sed ut temperetur. Loquens ergo per nubem carnis lumen indeficiens, lumen sapientiæ ait hominibus: *Ego sum lux mundi.* *Theophylactus.* Uteris autem adversus Nesto-

rium hoc præsentii sermone: non enim ait, quoniam in me est lux mundi, sed *ego sum lux mundi:* ipse namque qui homo videbatur, idem, & Filius Dei, & lux mundi erat; non, sicut negabatur Nestorius, in simplici homine Dei Filius habitabat. *Augustinus* (tract. 34.) Abstulit autem te ab oculis carnis, & revocavit ad oculos cordis in hoc quod subdit: *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vite.* Non enim sufficit dicere, *Habebit lumen,* sed addidit *Vita.* Hæc verba Domini cum verbis *Psal. mi 35,* concordant „ In lumine tuo videbimus „ lumen, quoniam apud te est fons vite. “ In istis verbis corporalibus aliud est lumen, & aliud fons: fontem fauces quærunt, lumen oculi. Apud Deum quod lumen est, hoc est fons. Qui tibi lucet ut videas, ipse tibi manat ut bibas. Quod promissit, futuri temporis verbo posuit; in eo quod facere debemus, præsens tempus posuit. *Qui sequitur,* inquit, *habebit modo per fidem, post habebit per speciem.* Sequere istum solem visibilem, si ipse tendis ad occidentem, quo & ille tendit; (1) & si nolueris tu illum deserere, ipse te deseret in occasu. Deus tuus ubique est totus: si non ab illo facies casum, nunquam à te ille faciet occasum. Tenebræ fati metuendæ sunt morum, non oculorum; & si oculorum, non exteriorum, sed interiorum, unde discernitur non album, & nigrum, sed justum, & injustum. *Chrysostomus* (hom. ead.) Intellectualiter enim dixit: *Non ambulat in tenebris;* idest, non manet in errore. Hinc & Nicodemum laudat, & ministros; & ipsos occulte insinuat dolos complicantes, qui in tenebris, & errore sunt, sed lucem non (2) superabunt.

(c) *Chrysostomus* (homil. 51.) Quia Dominus dixerat, *Ego sum lux mundi,* & *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris,* Judæi hoc evertere voluerunt: unde dicitur: *Dixerunt ergo ei pharisæi: Tu de teipso testimonium perhibes, & testimonium tuum non est verum.* *Alcuinus.* Si responderunt tanquam ipse Dominus solus sibi testimonium perhiberet, cum constet quod antequam in carne appareret, multos testes præmisit, qui ejus sacramenta prædixerunt. *Chrysostomus* (hom. ead.) Dominus autem evertit quod dixerant: unde sequitur: *Respondit Jesus, & dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum.* Hoc juxta eorum suspensionem locutus est, hominem eum nudam æstimantium: & causam subjungit: *Quia scio unde venio, & quo vado;* idest, ex Deo sum, & Deus, & Dei Filius. Non autem hoc dicit manifeste, quia semper humilia miseret altis. Deus autem ipse sibi fide dignus testis est.

(1) *Al.* & si volueris. (2) *Al.* sperabunt.

est. *Augustinus* (tract. 35.) Verum est enim testimonium luminis, sive se ostendat, sive alia. Locutus est Propheta verum; sed unde haberet, nisi de fonte veritatis hauriret? Ergo idoneus est Jesus qui sibi testimonium perhibeat. Dicens autem: *Quia scio unde venio, & quo vado,* Patrem volebat intelligi: Patrem enim gloriam dabat Filius, à quo est missus. Quantum ergo debet homo glorificare eum à quo est creatus? Non autem veniendo inde discessit, aut redeundo nos dereliquit. Non potest hoc fieri ab isto sole, qui quando pergit ad occidentem, deserit orientem. Sicut autem sol iste & videtis faciem illustrat, & cæci; sed vide ille, ille non videt: sic & Sapientia Dei, Verbum Dei; ubique præsens est etiam infidelibus; sed quibus eam videant oculos non habent cordis. Ut ergo Dominus inter fideles suos, & inimicos suos Judæos, tanquam inter tenebras, & lucem distingueret, subjungit: *Vos autem nescitis unde venio, aut quo vado.* Isti ergo Judæi videbant hominem, nec credebant Deum; & ideo Dominus subdit: *Vos secundum carnem judicatis;* dum scilicet dicitis: *Tu de teipso testimonium perhibes, & testimonium tuum non est verum.* *Theophylactus.* Ac si dicat: *Vos, quoniam in carne sum, carnem me solam esse putantes, non autem Deum, secundum carnem fallibiliter judicatis.* *Augustinus* (tract. 36. in Joan.) Quia enim Deum non intelligitis, & hominem videtis; ideo vobis arrogans videor, quia ego de me testimonium perhibeo. Omnis enim homo quando de se perhibere vult laudabile testimonium, superbus, & arrogans videtur: homines enim infirmi sumus, verum dicere, & mentiri possumus; lux mentiri non potest. *Chrysostomus* (hom. ead.) Vel aliter. Sicut secundum carnem vivere, male vivere est, ita secundum carnem judicare, judicare injustum est. Et quia possent dicere: Si injuste judicamus, propter quid non convincis, propter quid non condemnas? subjungit: *Ego non judico quemquam.* *Augustinus* (tract. 36.) Quod duobus modis intelligi potest: ut aut hoc intelligamus, *Non judico quemquam,* idest modo, sicut dicit alio loco (supra 3.) *Ego non veni ut judicem mundum, sed ut salvum faciam mundum,* non judicium suum negando, sed discedendo: aut certe quia dixerat, *Vos secundum carnem judicatis,* ita conjunxit, *Ego non judico quemquam,* ut subaudias, secundum carnem Christum non judicare, sicut ab hominibus judicatus est: nam ut agnoscas jam judicem Christum, subditur: *Et si judico ego, judicium meum verum est.* *Chrysostomus* (hom. ead.) Quasi dicat: Propter hoc dixi, *Non judico* quasi non præsumens judicare:

(1) *Al.* ut mentiantur. (2) *Al.* per mysterium Trinitatis.

quia si judicarem juste, vos condemnarem: sed nunc tempus judicii non est; sed de futuro judicio insinuat cum subdit: *Quia solus non sum, sed ego, & qui misit me Pater:* ostendens quia non ipse solus esse condemnabit, sed & Pater. Hoc autem ad suspensionem illorum loquitur: non enim æstimabant dignum fide esse Filium, nisi Patris testimonium assumpisset. *Augustinus* (tract. eod.) Si autem tecum est Pater, quomodo te misit? Ergo, Domine, missio tua, incarnatio tua est. Hic ergo Christus erat secundum carnem, & à Patre non recesserat: quia Pater, & Filius ubique erant. Erubescere Sabellianæ: non enim dixit: *Ego sum Pater, & ego ipse sum Filius;* sed, *Solus non sum;* inquit, *quia mecum est Pater.* Distingue ergo personas; distingue intelligentiam; agnosce quia Pater, Pater est, & Filius, Filius est; sed noli dicere, Pater major est, Filius minor. Una substantia est, una coæternitas, perfecta æqualitas. Ergo verum est, inquit, judicium meum, quia Filius Dei sum. Ut tamen intelligas quia mecum est Pater, non sic sum Filius ut ipsum desererim: formam servi accipi, sed formam Dei non amisi. De judicio dixerat; de testimonio vult dicere: nam sequitur: *Et in lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est.* *Augustinus* contra Faustum (Lib. 16. cap. 13.) An forte Manichæi calumniantur, quia non ait, *In lege Dei, sed in lege vestra scriptum est?* Ubi usitatam locutionem Scripturarum quis non cognoscat? *Legis enim vestrae* dixit vobis data, sicut Apostolus dicit Evangelium suum, quod se tamen accepisse testatur, non ab homine, sed per revelationem Jesu Christi. *Augustinus* super Joan. (tract. 36.) Magnam autem habet quæestionem, & valde videtur in mysterio res esse constituta, ubi Deus, dixit *Deut. 10.* „ In ore duorum „ vel trium testium fiat omne verbum: “ fieri enim potest (1) ut duo mentiantur. Susanna casta duobus falsis testibus urgebatur; universus populus mentitus est contra Christum: quomodo ergo accipiendum est, „ In ore duorum, vel trium stabit omne verbum, „ nisi quia hoc modo (2) per mysterium Trinitatis commendata est, in qua est perpetua stabilitas veritatis? Accipite ergo nostrum testimonium, ne sentiatis judicium: differo judicium, non differo testimonium: unde sequitur: *Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me qui misit me Pater.* Beda. In multis enim locis Pater Filio suo perhibet testimonium, ut est illud *Psal. 2.* „ Ego hodie genui te: “ item *Matth. 3.* „ Hic est Filius meus dilectus. “ *Chrysostomus* (homil. 51.) Vel aliter. Si quod dic-

ego sum, & a meipso facio nihil; sed sicut docuit me Pater, hæc loquor. Et qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum, quia quæ placita sunt ei facio semper. Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum.

(h) Dicebat ergo Jesus ad eos qui crediderunt ei, Judæos: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Responderunt ei Judæi: Semen Abraham sumus, & nemini servivimus unquam; Quomodo tu dicis, Liberi eritis? Respondit eis Jesus: Amen amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum, servus est peccati. Servus autem non manet in domo in æternum; Filius autem manet in æternum. Si ergo vos Filii liberaverit, vere liberi eritis.

(i) Scio quia filii Abraham estis, sed queritis me interficere, quia sermo meus non cecidit in vobis. Ego quod vidi apud Patrem meum, loquor, & vos quæ vidistis apud patrem vestrum, facitis. Responderunt, & dixerunt ei: Pater noster Abraham est. Dicit eis Jesus: Si filii Abraham estis, opera Abraham facite. Nunc autem queritis me interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi a Deo. Hoc Abraham non fecit. Vos facitis opera patris vestri.

(k) Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati: unum patrem habemus Deum. Dixit ergo eis Jesus: Si Deus pater vester esset, diligeretis utique me: ego enim ex Deo processi, & veni: neque enim a meipso veni, sed ille me misit. Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem meum.

(l) Vos ex Patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia non est veritas in eo. Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater ejus. Ego autem si veritatem dico, non creditis mihi. Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico, quare non creditis mihi? Qui ex Deo est, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

(m) Responderunt ergo Judæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Respondit Jesus, & dixit: Ego dæmonium non habeo: sed honorifico Patrem meum: & vos inhonorastis me. Ego autem non quero gloriam meam: est qui querat, & judicet. Amen amen dico vobis: si quis sermonem meum servaverit, mortem non vidabit in æternum.

(n) Dixerunt ergo Judæi: Nunc cognovimus quia dæmonium habes. Abraham mortuus est, & Propheta; & tu dicis: Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternum. Numquid tu major es patre nostro Abraham, qui mortuus est? Et Propheta mortuus sunt. Quomodo te ipsam facis? Respondit Jesus: Si ego glorifico me ipsam, gloria mea nihil est. Est Pater meus qui glorificat me, quem vos dicitis quia Deus vester est, & non cognovistis eum. Ego autem novi eum; & si dixero quia non scio eum, ero similis vobis mendax. Sed scio eum, & sermonem ejus servo. Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum: vidit, & gavisus est.

(o) Dixerunt ergo Judæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? Dixit ergo eis Jesus: Amen amen dico vobis: antequam Abraham fieret, ego sum. Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in eum. Jesus autem abscondit se, & exivit de templo.

(a) **A**lcuinus. (a) Dominus maxime citata suam passionem, hanc sibi effecerat consuetudinem, ut in die quidem in templo, quod erat Hierosolymis, verbum Dei prædicaret, signa, & miracula ostenderet; sero autem revertetur in Bethaniam, ubi apud forores Lazari hospitabatur; & mane iterum ad simile opus revertetur. Igitur secundum hunc morem, cum in ultimo die scenopegiæ tota die in templo prædicasset, vespere perrexit in montem Oliveti; & hoc est quod dicitur: *Jesus autem*

(1) *Al. omittitur quia. Nicolai legit oleos.*

Ex edit. P. Nicol. (a) Nihil tale in Alcuino nunc occurrit, ut nec in Augustino, vel in Beda; sed sic in Glossa tantum. *Jesus perrexit in montem Oliveti, quia mos erat ei die docere in templo, & vespere reverti in Bethaniam, quæ est in monte Oliveti.*

mysterio aptissime congruit: superferretur enim omnibus liquoribus; & sicut ait Psalmista Psalm. 144. „ miserationes ejus super omnia „ opera ejus. “ Sequitur: *Et diluculo iterum venit in templum, ut scilicet misericordiam cum incipiente novi testamenti lumine fidelibus, in templo videlicet suo, pandendam, præbendamque signaret. Quod enim diluculo redibat, exortum novæ gratiæ designat. Beda. Significatur autem quod postquam per gratiam cœpit inhabitare in templo suo, id est in Ecclesia, ex omnibus Gentibus crediderunt in eum: unde sequitur: Et omnis populus veniebat ad eum: & sedens docebat eos. Alcuinus. Sessio humilitatem incarnationis insinuat. Sedente ergo Domino, ad eum venit populus: quia postquam per susceptam humanitatem visibilis apparuit, cœperunt eum multi audire, & in eum credere, quem per humanitatem sibi proximum meminerant. Mansuetus autem, & simplicibus sermonem Domini admirantibus, scribæ, & pharisæi interrogant, non ut discant, sed ut veritati laqueos necant: unde sequitur: Adducunt autem scribæ, & pharisæi mulierem in adulterio deprehensam; & stauerunt eam in medio, & dixerunt ei: Magister, hæc mulier deprehensa est modo in adulterio. Augustinus (tract. 33.) Animadvertent enim eum nimium esse mittent: de illo quippe fuerat ante prædictum Psalm. 144. „ Pro „ cede, & regna propter veritatem, & mansuetudinem, & justitiam. “ Ergo attulit veritatem ut doctor, mansuetudinem ut liberator, justitiam ut cognitor. Cum loqueretur, veritas agnoscebatur; cum adversus inimicos non moveretur, mansuetudo laudabatur: in tertio ergo, justitia scilicet, scandalum posuerunt: dixerunt enim apud seipsos: Si eam dimitti censuerit, justitiam non tenebit: lex enim quod injustum erat, jubere non poterat; ideo legem inducunt, dicentes: In lege autem Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare. Ut autem mansuetudinem non perdat, in qua jam populis amabilis factus est, eam dimitti debere dicitur est. Unde ejus sententiam requirunt dicentes: Tu ergo quid dicis? Hinc nos invenimus ad accusandum occasionem; & reum faciendum tanquam legis prævaricatore: unde Evangelista subdit: Hæc autem dicebant tentantes eum, ut possent accusare. Sed dominus in respondendo, & justitiam servaturus est, & a mansuetudine non recessurus: sequitur enim: *Jesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terra. Augustinus de Con. Evang. (Lib. 4. cap. 10.)**

S. Thom. Oper. Tom. IX.

(1) *Al. dedignatus est. (2) Legit P. Nicolai ac vultum intendens. (3) Al. in aliis. P. Nicolajus habet quibuslibet aliis.*

Ex edit. P. Nicol. (a) Quod ex Glossa subjungitur, non est in illa quæ nunc extat.

Tanquam illos tales in terra scribendos significaret, non in cælo, ubi monuit discipulos ut se scriptos esse gauderent; aut quod se humiliando, quod capitis inclinatione monstrabat, signa in terra faceret; aut quod jam tempus esset ut in terra quæ fructum daret, non in lapide sterili, sicut antea, lex ejus conscriberetur. *Alcuinus. Per terram enim cor humanum ostenditur, quod bonarum, vel malarum actionum solet reddere fructus; per digitum autem, qui articulorum compositione flexibilis est, sublimitas discretionis exprimitur. Nos ergo instruit, ut cum qualibet mala proximorum conspiciamus, non statim ea temere damnemus, sed prius ad conscientiam cordis humiliter reversi, digito discretionis ea sollicitè disquiramus. Beda. Quantum etiam ad historiam pertinet, per hoc quod digito scripsit in terra, illum se fore monstravit qui quondam legem in lapide scripsit.*

Sequitur: *Cum autem perseverarent interrogantes eum, exiit se. Augustinus (tract. 33.) Non dixit, Non lapidetur, ne contra legem dicere videretur. Absit autem ut diceret, Lapidetur: venit enim non perdere quod invenerat, sed querere quod perierat. Quid ergo respondit? Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Hæc vox justitiæ est. Puniat peccatrix, sed a non peccatoribus; impleatur lex, sed non a prævaricatoribus legis. Gregorius 14. Moral. (cap. 15. in nov. exemp. 13.) Qui enim prius semetipsum non judicat, quid in alio rectum judicet ignorat. Et si novit etiam per auditum, recte tamen aliena merita judicare non valet cui conscientia innocentia propria nullam judicii regulam præbet. Augustinus (tract. 33.) Cum ergo eos telo justitiæ percussisset, nec (1) dignatus est cadentes attendere, sed avertit ab eis obtutum: unde sequitur: *Et iterum se inclinans scribebat in terra. Alcuinus. Potest etiam intelligi fecisse hoc Dominus juxta consuetudinem, ut quasi aliquid agens, (2) vultu intendens in aliud, liberam eis exeundi facultatem daret. In hoc etiam figurate admonet, ut et priusquam peccantem fratrem corripiamus, & post adhibitam correctionem diligenter perperdamus utrum ipsis peccatis, de quibus alium castigamus, aut (3) aliis obnoxii simus. Augustinus (tract. 33.) Sic igitur illi voce justitiæ tanquam telo percussis sese inspicientes, & eos invenientes, unus quod subditur: *Audientes autem hæc, unus post alium exierunt, incipientes a senioribus. Glossa. (a) Qui forte magis rei erant,***

dicitur est, simpliciter accipiatur, questionem habet: nam in hominibus quidem propter hoc determinatum est, quod in ore duorum, vel trium testium fiat omne verbum, quia unus solus non est fide dignus; in Deo autem qualiter utique hoc habebit rationem? Sed & aliter non fiaret quod dicitur est: nam in hominibus cum duo de aliena re testantur, tunc testimonium est verum: hoc enim est duos testari: si vero unus eorum sibi ipsi testetur, non adhuc sunt duo testes. Ad nihil ergo aliud hoc dixit quam ut ostendat se nihil minus Patre habentem: alioquin non dixisset: *Ego, & qui misit me Pater*. Considera etiam potestatem, nihil habentem diminutum à Patre: homo enim cum à seipso dignus fuerit fide, testimonio non indiget; sed hoc in aliena re; in propria vero cum testimonio alieno indiget, non adhuc dignus est fide. Hic vero totum contrarium: etenim in propria re testans, & ab alio testimonium habens, dixit se fide dignum esse. *Alcuinus*. (a) Vel potest sic intelligi quod dicitur, quasi dicat: Si vestra lex approbat testimonium duorum hominum qui possent decipi, (1) & plura testari; qua ratione meum, & Patris mei testimonium, quod summa stabilitate firmum est, verum esse non dicitis?

(d) *Augustinus* (tract. 37.) Illi qui audierant à Domino, *Vos secundum carnem judicatis*, manifestaverunt quod audierunt: patrem enim Christi carnaliter acceperunt: unde dicitur: *Dicebant ergo ei: Ubi est pater tuus?* quasi dicant: Audivimus te dicere: *Solus non sum; sed ego, & qui misit me Pater*: nos solum te videmus: ostende ergo nobis tecum esse Patrem tuum. *Theophylactus*. Quidam vero notant hoc prolatum esse à Judæis, quasi ad contumeliam, & contemptum. (2) Improperabant enim ei tanquam ex fornicatione genito, & proprium genitorem ignoranti, (3) vel tanquam vili existente eo qui pater ejus putabatur, scilicet Joseph; quasi dicant: Ignotus, & ignobilis est pater tuus: quid frequenter patrem nobis inducis? Quia ergo non ut scire volentes, sed ut tentantes quærebant, ad præmissam questionem non respondet: unde sequitur: *Respondit Jesus: Neque me scitis, neque Patrem meum*. *Augustinus* (tract. 37.) Quasi dicat, *Quæritis, Ubi est pater tuus?* quasi me jam sciatis, quasi totum hoc sit quod videtis: ergo quia me non noveritis, ideo Patrem meum

(1) *Legit Nicolai*, & mentiri, vel plura falsa, & incerta testari. (2) *Al.* improperant, item improbant, item impoſuerant. (3) *Al.* vel tanquam vili existenti, eo quod pater ejus, &c.

(4) *Al.* deest enim.
EX EDIT. P. NICOL. (a) Nihil tale in Alcuino, sed eadem dumtaxat quæ jam supra ex Augustino relata sunt. Id potius indicat Hugo Cardinalis in eum locum, sed minus plane quam hic.

vobis non ostendo. Me quippe hominem putatis; ideo patrem meum hominem quæritis. Quia vero secundum quod videtis, aliud sum, & aliud secundum quod non videtis; Patrem autem meum loquor occultus occultum: prius est ut me noveritis, & tunc Patrem scietis; & hoc est quod subdit: *Si me scieritis, forſitan & Patrem meum scieritis*. *Chryſoſtomus* (hom. 51.) Dicit autem hoc, ut ostendat quod nihil eis prodest dicere, quod sciant Patrem, Filium nescientes. *Origenes* (tom. 18. in Joan.) Contrariari autem videtur ad invicem quod hic dicitur, *Neque me scitis, neque Patrem meum*, & quod supra dictum est, *Et me scitis, & unde ſim scitis*; sed tamen quod dicitur, *Et me scitis*, ad quosdam dicit Hierosolymitarum dicentium, *Numquid vere intellexerunt principes quia hic est Christus?* hoc vero quod dicit, *Neque me scitis*, ad phariſæos dicitur. Hierosolymitis tamen in prioribus ait: *Verax est qui me misit, quem vos nescitis*. Quæret itaque aliquis: Quomodo verum est quod dicitur, *Si me scieritis, & Patrem meum scieritis*; cum Hierosolymitæ, quibus dicitur, *Et me scitis*, Patrem nesciverunt? Dicendum autem est ad hoc, quod Salvator quandoque quidem de seipso ut de homine loquitur, quandoque autem secundum divinam naturam: hoc ergo quod dicit, *Et me scitis*, de ipso homine dicit; hoc vero, *Neque me scitis*, de divinitate. *Augustinus* (tract. 37.) Quid est enim, *Si me scieritis, & Patrem meum scieritis*, nisi *Ego, & Pater unum ſumus*? infra 10. Quando vides aliquem alicui similem, quotidiana locutio est, *Si hunc vidisti, illum vidisti*. Propter similitudinem tale dedisti responsum. Hinc & Dominus, *Si me*, inquit, *scieritis, & Patrem meum scieritis*: non quia Pater est Filius, sed quia Patri similis est Filius. *Theophylactus*. Erubescat *Arrianus*: nam si juxta eum creatura Filius sit, qualiter qui novit creaturam, & Deum novit? Neque (4) enim qui substantiam novit Angeli, novit & divinam. Cum itaque qui Filium novit, & Patrem novit; igitur consubstantialis Patri est Filius. *Augustinus* (tract. 37.) Hoc autem verbum *forſitan* increpative dicitur, quod videtur esse verbum dubitationis; homines enim de rebus quas certas habent, aliquando verbum dubitationis ponunt; velut si indignaris servo tuo, & dicas: *Contemnis me?* Considera, forſan dominus tuus fuit: sic & Dominus dubitando increpat infideles, cum dicit:

Et

Et Patrem meum forſitan ſcieritis. *Origenes* (tom. 18. in Joan.) Oportet autem videre quoniam qui alterius sectæ sunt, opinantur ex hoc probari manifeste, Deum quem Judæi colebant, Patrem non esse Christi. Si enim, inquit, hoc phariſæis Deum proviſorem mundi colentibus dicebat Salvator, manifestum est quod Patrem Jesu, alterum à conditore mundi existentem, nequaquam phariſæi noverunt. Hoc vero dicitur, non observantes consuetudinem locutionis in Scripturis. Si enim aliquis vellet inducere ea quæ de Deo sunt, à parentibus eruditus, non autem bene vivat; hunc dicimus de Deo notitiam non habere: unde & filii Heli propter eorum malitiam Deum ignorasse dicuntur. Sic igitur & phariſæi Patrem ignoraverunt: non enim vivebant (1) secundum conditoris edictum. Est autem & aliud significatum cognoscendi Deum, (2) altero existente cognoscere Dominum quam simpliciter credere. Dicitur enim in Psalmo 45. *Studete, & videte, quoniam ego sum Deus*. Quis non constiterit hoc feribi populo in conditoris credenti? Multum enim differt credendo cognoscere, & credere tantum. Sed phariſæis, quibus ait, *Neque me scitis, neque Patrem meum*, rationabiliter diceret, *Neque creditis Patri meo*: qui enim negat Filium, minime Patrem habet, scilicet neque secundum fidem, neque secundum cognitionem. Sed & aliter dicit Scriptura, illos qui adjuncti sunt alicui, cognoscere illud. Tunc enim Adam cognovit uxorem suam cum ei conjunctus est. Si ergo qui adheret mulieri, mulierem cognoscit; & qui adherit Domino, unus spiritus est, & Deum cognoscit. Si vero sic se habet, phariſæi nec Patrem noverunt, nec Filium. Post hoc est quidem aliquem cognoscere Deum, non autem cognoscere Patrem. Infinitis ergo orationibus editis in lege non invenimus aliquem orando dicentem Deum Patrem, tamen orant eum tanquam Deum, & Dominum: ne præveniret gratiam per Jesum toti mundo effusam, vocantem cunctos ad filiationem, juxta illud Psal. 21. *Narrabo nomen tuum fratribus meis*.

Sequitur: *Hæc verba locutus est Jesus in gazophylacio, docens in templo*. *Alcuinus*. Gaza Persica lingua divitiarum, (5) philatin servare. Erat autem locus in templo ubi servabantur divitiæ. *Chryſoſtomus*. In templo (4) loquebatur more magistris; & hic loquebatur super quibus mordebant, & accusabant, quoniam seipsum facit patrem Patri. *Augustinus* (tract. eodem.) Magna igitur fiducia sine timore: non enim pateretur

S. Thom. Oper. Tom. IX. obam a magne
(1) *Al.* secundum edictum. (2) *Legit Nicolai* cum sit aliud cognoscere, &c. (3) *Idem* legit phariſæa reservate: in aliis autem exemplis habetur phila reservare. (4) *Al.* loquebatur (*Nicolai* loquebantur) in ordine magistris, & hic loquebatur: super quibus mordebant, &c. (5) *Al.*

quod nollet: unde sequitur: *Et nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora ejus*. Nonnulli cum hoc audierint, sub fato fuisse Christum credunt; sed si fatum, sicut nonnulli intellexerunt, à fando dictum est, idest à loquendo, Verbum Dei quomodo habet fatum? Ubi sunt fata? In cælo, inquis, in ordine, & conversionibus siderum. Quomodo ergo fatum habet per quem factum est cælum, & sidera; cum tua voluntas, si recte sapias, transcendat & sidera? An quia nostri Christi carnem fuisse sub cælo, ideo putas & potestatem Christi subditam cælo? Igitur nondum venerat hora ejus, non qua cogere tur mori, sed qua dignaretur occidi. *Origenes* (tom. 18. in Joan.) Ubi cumque autem additur, *Hæc verba locutus est Jesus in tali loco*, si bene attendas, invenies additionis opportunitatem. Est autem gazophylacium locus numismatum in honorem Dei, & dispensationem pauperum oblatoarium. Numismata autem sunt divina verba, imaginem Regis magni impressam habentia. Unusquisque autem confertur in edificationem Ecclesiæ, portans ad intellectuale gazophylacium quicquid potest ad honorem Dei, & utilitatem communem. Omnibus autem offerentibus in gazophylacio templi, magis oportebat Jesum munera portare, quæ erant verba vite æternæ. Loquente ergo Jesu in gazophylacio, à nemine detentus est: quia sermones ejus fortiores erant his qui eum capere volebant; cum non sit infirmitas in quibus Verbum Dei loquitur. *Beza*. Vel aliter. In gazophylacio Christus loquitur, quoniam in parabolis ad Judæos sermones proferebat; tunc autem quasi gazophylacium aperit cum cepit, quando discipulis suis cælestia referavit: unde etiam gazophylacium templo inhærebat: quia quæ lex, & Prophetæ figuratim prædixerant, ad Dominum pertinebant.

(e) *Augustinus* (tract. 38.) Quia supra dictum est, quod nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora ejus, modo de ipsa sua passione, quæ posita erat, non in ejus necessitate, sed potestate, locutus est Judæis: unde dicitur: *Dixit ergo iterum eis Jesus, Ego vado*. Christo enim Domino mors profectio fuit illuc unde venerat, & unde discesserat. *Beza*. Hæc autem verborum connexio talis esse videtur; ut hoc uno tempore, uno quoque in loco, vel certe alio tempore, alioque in loco geri potuissent: quoniam nihil interponi, & quædam vel multa potuerunt. *Origenes* (tom. 19. in Joan.) Sed obijciat aliquis sic. Si his qui manebant in incredulitate, ista dicebat; quomodo eis dicit, *Et quæretis me?*

Quæ

Quærere enim Jesum, est quærere veritatem, & sapientiam. Sed dices, quia & de persequen-ribus aliquando dicitur, quod quærere eum capere. Differentia enim sunt eorum qui quærunt Jesum: non omnes enim pro eorum salute, & utilitate quærunt eum. Propter hoc solum hi qui recte quærunt eum, inveniunt pacem. Recte autem quærere dicuntur qui Verbum quod est in principio apud Deum quærunt, ut illos Patri adducat. *Augustinus* (tract. eod.) *Quærere ergo, inquit, me, non pio desiderio, sed odio: nam illum, posteaquam abiecit ab oculis hominum, inquisierunt, & qui oderunt, & qui amabant: illi persequendo, isti habere cupiendo. Et ne putetis quia me bene quæratis, in peccato vestro moriemini.* Hoc est Christum male quærere, in peccato suo mori; hoc est illum odisse, per quem solum posset salus esse. Dixit sententiam præcius quod in peccatis suis morietur. *Beda.* Sed nota, quod peccato in singulari numero utitur, sed vestro in plurali, ut idem omnium scelus ostenderet. *Origenes* (tom. 19. in Joan.) Quæro autem (1) propter hoc quod infra dicitur, quod hoc ipso loquente multi crederent in eum; numquid ad omnes præsentibus dicit: *In peccato vestro moriemini?* Sed ad illos dicebat quod sciebat non esse credituros, & propter hoc in eorum peccatis esse morituros, & non valentes post ipsum sequi; nam sequitur: *Quo ego vado, vos non potestis venire;* ubi scilicet veritas, & sapientia est: hoc est enim ubi est Jesus. Non ipsi volunt, quia non volunt: si enim voluissent, & non potuissent, non rationabiliter eis diceretur: *In peccato vestro moriemini.* *Augustinus* (tract. 38.) Hoc autem & discipulis alio loco dicit; nec tamen dixit eis, *In peccato vestro moriemini;* sed *Quo ego vado, vos non potestis venire mado.* Non absolute spem, sed prædixit dilationem. *Origenes* (tom. 18. in Joan.) Præsens autem verbum minatur Christi recessum; sed quamdiu salvamus ea quæ animæ nostræ sunt insita veritatis semina, nequaquam recedit à nobis Verbum Dei; si vero à lapsa in malitiam corrupamur, tunc dicitur nobis, *Ego vado;* & cum quæremus eum, nequaquam inveniemus, sed in peccatis nostris moriemur, ab ipsa morte occupati. Non oportet autem pertransire inexacte quod dicitur, *In peccatis vestris moriemini.* Si enim communiter accipiatur, manifestum est quod peccatores in peccatis eorum moriuntur, & justi vero in justitia, si vero dicitur, *Morietur in peccatis,* sicut qui ad mortem peccati moritur, manifestum est quod hi quibus talia dicebantur, nequaquam mortui erant, sed vivebant in infirmitate animæ; sed infirmitas illa

ad mortem erat: propter hoc medicus videns eos graviter infirmos, dicebat: *Et in peccatis vestris moriemini;* & sic manifestum erat illud, *Quo ego vado, vos non potestis venire.* Cum enim aliquis in suo peccato moritur, quo vadit Jesus, non potest ire: nullus enim mortuus potest sequi Jesum: non enim mortui laudabuntur te, Domine: Pfalm. 113. *Augustinus* (tract. 38.) His autem verbis auditis, quomodo solent, carnalia cogitantes interrogaverunt: nam sequitur: *Dicebant ergo Judæi: Numquid interficiet semetipsum, quia dicit: Quo ego vado, vos non potestis venire?* Stulta verba. Quid enim? Non poterant illi venire quo ille perrexisset, si interficeret semetipsum? Numquid ipsi non erant morituri? Ergo, *Quo ego vado,* dixit: non quo itur ad mortem, sed quo ipse ibat post mortem. *Theophylactus.* Per hoc enim manifestavit quod resurget in gloria, & sedebit ad dexteram Dei. *Origenes* (tom. 18. in Joan.) Quæramus tamen si hoc ab eis de Salvatore dicitur alius aliquid certentibus. Multa enim aut ex traditione, aut ex apocryphis ipsos contingebat videre præ multis. Forte igitur in his quæ tradita sunt de Christo, erat juxta sanas traditiones prophetiarum sermonum, sicut generari eum in Bethlehem, sic & de morte ejus, ut hoc modo transire deberet ab hac vita quomodo ipse dicit infra 10. *Nemo tollit animam meam à me; sed ego pono eam.* Quare quod hic dicitur, *Numquid interficiet se?* non secundum simplicem sensum dicitur, sed secundum aliquam Judæorum de Christo traditionem. Multum enim ex hoc quod dixerat, *Ego vado,* apparet potestas voluntarie morientis, corporei derelictio. *Æstimo* autem quod ignominiose proferentes hoc, quod secundum traditiones suas de morte Christi ad ipsos devenerat, & non gloriam dantes, dixerunt: *Numquid interficiet semetipsum?* Oportebat enim eos cum demonstratione gloriæ sic dicere: *Numquid anima ejus, cum ipsi placuerit egredieretur relicto corpore? Dominus autem ad eos qui terrena sapiebant, tanquam ad terrenos loquitur; unde subditur: Et dicebat eis: Vos deorsum estis; id est, terram sapitis, sursum cor non habetis.* *Chrysostomus* (hom. 52.) Quasi dicat: Non est mirum vos talia cogitare homines carnales, & nihil intelligentes spirituales. *Ego de supernis sum.* *Augustinus* (tract. 38.) De quibus supernis? Ab ipso Patre, quo nihil superius. *Vos de hoc mundo estis; ego non sum de hoc mundo:* quomodo enim erat de mundo, per quem factus est mundus? *Beda.* Et qui ante mundum fuit; illi autem de mundo erant, quia postquam mundus esse cepit, fuerant creati. *Chrysostomus* (hom.

(1) Al. propter quid infra dicitur, &c. cum puncto interrogationis post eum.

ead.) Vel propter mundanas, & vanas cogitationes hoc dicit: *Ego non sum de hoc mundo.* *Theophylactus.* Nihil mundanum, sive terrenum affectans: unde nullatenus ad tantam insaniam devenirent ut meipsum occiderem. Sed Apollinarius male suspiciens hunc sermonem ait, quod corpus Domini non fuit de hoc mundo, sed de sursum cælestis descendit. Numquid igitur & Apolloli, quibus à Domino dictum est infra 15. *Vos non estis de hoc mundo,* (1) omnia corpora sunt cælestis obtinentes? Sic igitur intelligendum est cum dicitur, *Ego non sum de hoc mundo;* hoc est, non sum de numero vestrum, qui mundana curatis. *Origenes* (tom. 18. in Joan.) Alius autem sensus est eorum qui sunt de sursum, & eorum qui sunt de hoc mundo. Deorsum enim sicut de loco aliquo intelligitur; sed mundus materialis locis quidem diversis continetur, quæ omnia quantum ad immaterialia, & invisibilia deorsum sunt; quoad mundum vero (2) comparando mundi loca; erunt utique quædam deorsum, & quædam sursum. Ubi autem est thesaurus uniuscujusque, ibi est & cor ejus. Si itaque aliquis thesaurizat in terra, deorsum efficitur; si vero aliquis thesaurizat in cælis, fit desuper; sed & transcendens omnes cælos, in fine beatissimo invenitur. Et iterum qui circa hunc mundum est amor, facit eum qui de hoc mundo est; qui autem non diligit mundum, nec ea quæ sunt in hoc mundo, non est de mundo hoc. Tamen est: & aliquis alius mundus præter hunc sensibilem mundum, in quo sunt invisibilia, cujus visum, & decorem videbunt hi qui mundo sunt corde. Sed & ipse primogenitus omnis creaturæ potest dici mundus, proût est summa sapientia: omnia enim in sapientia sunt facta. In ipso itaque erat totus mundus, intantum differens à mundo materiali, inquantum differt ratio totius mundi ab omni materia deorsum à materiali mundo. Anima ergo Christi dicit: *Ego non sum de hoc mundo;* quia non conparatur in isto mundo. *Augustinus* (tract. eod.) Expositus autem Dominus quod intelligi voluerit, cum dixit, *Vos de hoc mundo estis;* quia scilicet peccatores erant. Omnes autem cum peccato nati sumus, omnes vivendo ad id quod nati eramus addidimus. Tota ergo (3) infelicitas Judæorum ipsa erat, non peccatum habere, sed in peccatis mori: unde subdit: *Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris.* Credo autem in illa multitudine quæ Dominum audiebat, & eos fuisse qui credituri erant; quasi in omnes

autem processerit illa severissima sententia, *In peccato vestro moriemini;* ac per hoc & illis qui credituri erant, spes erat ablata. Revocavit ergo eos ad spem, adjungens: *Si enim non crederitis quia ego sum, moriemini in peccato vestro.* Ergo si crederitis quia ego sum, non moriemini in peccato vestro. *Chrysostomus* (hom. 52.) Si enim propter hoc venit, ut peccatum tollat, & aliter non continget illud exuere, nisi per lavacrum; (4) nec continget eum qui non credit, baptizari; necesse est eum qui non credit, ex hac vita abire, veterem hominem, id est peccatum, habentem: non solum quia non credit, sed etiam quia priora peccata habens; hinc recedit. *Augustinus* (tract. eodem.) Cum autem dixit, *Si non crederitis quia ego sum, quia nihil addidit, multum est quod commendavit: quia sic etiam & Deus Moysi dixerat Exod. 3. Ego sum qui sum.* Sed quomodo audio, *Ego sum qui sum, & Nisi crederitis quia ego sum, quasi alia non sint?* Sed prorsus qualicumque excellentia, si mutabilis est; vero non est: non enim est ibi verum esse ubi est & non esse. Discute rerum mutationes, invenies factum, & erit: cogita Deum; invenies esse ubi tempus præteritum esse non possit. Ut ergo tu sis, transiende tempus. Hæc itaque promittens, ne moriamur in peccatis nostris, nihil aliud mihi videtur his verbis dixisse, *Nisi crederitis quia ego sum,* quam nisi crederitis quia Deus sum. Deo gratias, quia dicit, *Nisi crederitis, non dixit, Nisi ceperitis: quis enim hoc capiat?* *Origenes* (tom. 18. in Joan.) Magnitudo est autem quod qui moritur in peccatis suis, quamvis dicat se Christo credere, tamen in veritate non credit: qui enim credit justitiam, non injustitiam facit, & credens in sapientiam, nil stultum dicit, aut facit: & sic si scrutatus fueris ceteros intellectus Christi, invenies quomodo qui non credit Christo, morietur in peccatis suis. Accedens autem ad contraria eorum quæ considerantur in Christo, in peccatis suis morietur. *Augustinus* (tract. 39.) Quia dixerat supra Dominus: *Nisi crederitis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris;* interrogant illi velut quærentes nosse in quem deberent credere, ne in suo peccato morentur; unde dicitur: *Dicebant ergo ei, Tu quis es?* (a) Non enim cum dixisti, *Nisi crederitis quia ego sum,* addidisti quis esses. Sciebat autem ibi quosdam esse credituros, & ideo cum dixissent, *Tu quis es?* ut scirent quid illum credere deberent; dixit eis Jesus:

(1) Forte omnes. Legit Nicolai ideo corpus sunt, &c. (2) Al. comparandum. (3) Al. infidelitas. (4) Quatuor quæ ad manus habentur, & alias citavimus exempla, legunt nec continget eum qui non credit, ex hac vita abire, veterem hominem, id est peccatum, habentem intermediis omisissis.

EX ERIT. P. NICOL. (a) Tract. 38.

Principium, qui & loquor vobis; non tanquam diceret, Principium sum, sed tanquam diceret, Principium me credite: quod in sermone Græco evidenter apparet, ubi principium fecmenini generis est. Principium ergo me credite, ne moriamini in peccatis vestris: principium enim mutari non potest, in se manet, & innovat omnia. (a) Absurdum est autem ut Filium dicamus principium, & Patrem principium non dicamus; non tamen duo principia, sicut nec duos Deos: Spiritus autem Sanctus Patris, & Filii est Spiritus, nec Pater est, nec Filius. Pater tamen, & Filius, & Spiritus Sanctus sunt unus Deus, unum lumen, unum principium. *Addit autem, Qui & loquor vobis:* quia humilis propter vos factus ad ista verba descendit. Ergo credite me esse principium: quia ut hoc credatis non solum sum principium, sed & loquor vobis. Nam si principium sicuti est, ita manere apud Patrem, ut non acciperet formam servi, quomodo ei crederent, cum infirma corda intelligibile verbum sine voce sensibili audire non possent? *Beda.* Sane in quibusdam exemplaribus invenitur, *Qui & loquor vobis;* sed congruentibus esse (1) probatur, si quia legatur, ut iste sit sensus: Principium me esse credite, quia propter vos ad hæc verba descendit. *Chrysostr. (hom. 52.)* Vel aliter. Consideranda est amentia Judæorum, qui post tempus tantum, & signa, & doctrinam interrogant, *Tu quis es? Quid igitur Christus? A principio loquor vobis;* quasi dicat: Sermones meos indigni estis audire, non solum ut dicam vobis, quis ego sum: vos enim omnia tentantes loquimini; & hæc omnia possem arguere, & vos punire: unde sequitur: *Multa habeo de vobis loqui, & judicare.* *Augustinus (tract. 39.)* Supra dixit, *Ego non judico quemquam;* sed aliud est *Non judico,* & aliud *Habeo judicare.* *Non judico,* dixit, ad præsens. Quod autem dicit, *Multa habeo de vobis loqui, & judicare,* iudicium futurum dicit. Ideo autem verus in iudicio ero, quia Filius veracis veritas sum: unde sequitur: *Sed qui misit me, verax est.* Verax est Pater, non participando, sed generando veritatem. Numquid enim dicturi sumus, Plus veritas quam verax? Si hoc dixerimus, Filium incipientes dicere Patre majorem. *Chrysostr. (hom. eadem.)* Dicit autem hoc, ut non aestiment quoniam tot audiens ex imbecillitate non punit; aut quia eorum cogitationes, & contumelias non novit. *Theophylactus.* Vel quia dixerat, *Multa habeo de vobis loqui, & judicare,* iudicium futuro sæculo reservans, subiungit:

(1) *Al.* probatur quod legatur. (2) *Al.* verax est Pater. Convenienter, &c. (3) *Al.* intellexerunt. *Nicolaï* ponit intelligere possent.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Et iterum tract. 39.

Sed qui me misit, verax est; quasi dicat: Etsi vos infideles estis, Pater meus verax est, qui diem stabilivit in quo vobis retributio fiet. *Chrysostr. (hom. ead.)* Vel aliter. Si in hoc me misit Pater, non ut iudicem mundum, sed ut salvem mundum (2) verax autem est Pater: convenienter nullum ego nunc iudico; sed hæc loquor quæ sunt ad salutem, non quæ ad iudicium: unde sequitur: *Et ego quæ audivi ab eo, hæc loquor in mundo.* *Alcuinus.* Audisse autem à Patre idem est & esse à Patre: quia ab illo habet audientiam à quo habet essentiam. *Augustinus (tract. 39.)* Dat gloriam Patri æqualis Filius, tanquam dicat: Do gloriam ei cuius sum Filius: quomodo tu superbus es adversus eum cuius es servus? *Alcuinus.* Cum autem audissent, *Verax est qui misit me,* non intellexerunt de quo diceret: unde subditur: *Et non cognoverunt quia Patrem ejus dicebat Deum.* Nondum enim oculos cordis apertos habebant, quibus Patris, & Filii æquitate (3) intellexerunt.

(g) *Augustinus (tract. 40.)* Cum dixisset Dominus, *Verax est qui misit me,* non intellexerunt Judæi quod de Patre illis diceret. Videbat autem ibi aliquos quos ipse noverat post passionem suam esse credituros; & ideo sequitur: *Dixit ergo eis Jesus: Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum.* Recolite: *Ilud Exod. 3., Ego sum qui sum;* & cognoscetis quid sit dictum. *Ego sum.* Differo cognitionem vestram, ut impleam passionem meam. Ordine vestro cognoscetis qui sum, cum scilicet exaltaveritis Filium hominis. Exaltationem autem crucis dicit, quia & ibi exaltatus est quando pendit in ligno. Hoc oportebat impleri per manus eorum qui postea fuerant credituri, quibus dicit hoc: Quare, nisi ut nemo in quocumque scelere, & male sibi conscius desperaret, quando videat eis donari homicidium qui occiderant Christum? *Chrysostr. (hom. 52.)* Vel aliter continua. Quia multa signa faciens, & docens eos non converterat; de cruce de reliquo loquitur, dicens: *Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum;* quasi dicat: Vos æstimatis quod tunc maxime à me separati eritis quando me occideritis; ego autem dico quoniam tunc maxime scietis & gratia signorum, & resurrectionis, & captivitatis vestræ, quoniam ego sum Christus Filius Dei, & quod non contrarior illi: propter quod subdit: *Et à meipso nihil facio; sed sicut docuit me Pater, sic loquor:* per hoc enim indifferenter substantia manifestat, & quod nihil extra paternales in-

tellexerunt. *Nicolaï* ponit intelligere possent.

telligentias loquitur: si enim Deo contrarius essem, non tantam iram movissem contra eos qui me non audierunt. *Augustinus (tract. 40.)* Vel aliter. Quia dixerat, *Tunc cognoscetis quia ego sum,* & ad ipsum esse pertinet tota Trinitas, ne forte subintraret error Sabellianorum, continuo subiunxit: *Et à meipso facio nihil;* quasi dicat: A meipso non sum: Filius enim de Patre est Deus. Quod ergo addidit, *Sicut docuit me Pater, hæc loquor,* nemini vestrum obrepat cogitatio carnalis. Nolite vobis quasi duos homines ante oculos ponere, & loquentem patrem ad filium; sicut facis tu quando aliqua verba de filio tuo. Quæ enim verba fierent unico Verbo? Si autem loquitur in cordibus vestris sine sono, quomodo loquitur Filio suo? Incorporaliter Pater locutus est Filio, quia incorporaliter Pater genuit Filium; nec eum sic docuit, quasi indoctum genuerit; sed hoc est eum docuisse, quod est scientem genuisse. Si enim simplex est natura veritatis, hoc est (1) Filio esse quod nosse. Quemadmodum ergo Pater illi gignendo dedit ut esset, sic gignendo dedit ut nosset. *Chrysostr. (hom. eadem.)* Rursus ad humilium sermonem reduxit. Sequitur, *Et qui me misit.* Ne autem aestimem quod hoc dicit, *Misit me,* minorationis esse, dicit, *Meum est:* nam hoc quidem dispensationis, hoc autem deitatis est. *Augustinus (tract. eodem.)* Et cum ambo simul sint, unus tamen est missus, alter misit: quoniam missio incarnatio est, & ipsa incarnatio Filii tantum est, non & Patris. Ergo inquit, *Qui me misit;* id est, cuius auctoritate tanquam paterna incarnatus sum. Misit itaque Pater Filium, sed non recessit à Filio: unde sequitur: *Et non reliquit me solum:* non enim quo misit Filium, non ibi erat Pater, qui dixit Hier. 33., Cælum & terram, ego impleo. Sed quare eum non dereliquit, subdit: *Quia quæ placita sunt ei, facio semper:* non ex quodam initio, sed sine initio, sine fine: Dei enim generatio non habet initium temporis. *Chrysostr. (hom. eadem.)* Vel aliter. Quia continuo dicebant, quoniam non ex Deo est, & quia sabbatum non custodit; contra (2) est quod ait: *Quoniam quæ placita sunt ei, facio semper:* ostendens quoniam & solvere sabbatum, placitum est ei. Multipliciter enim studet ut ostendat quod nihil facit Patri contrarium. Et quia hoc humanus locutus est, subditur: *Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum;* ac si diceret Evangelista: Ne turberis si quid humile à Christo audieris: qui enim post tantam doctrinam nondum suasi erant, humiliora audiant, & suadentur. *Igi-*

S. Thom. Oper. Thom. LX.

(1) *Al.* Filium. (2) *Al.* omittitur est. (3) *Al.* in nobis. (4) *Al.* sed oportet manere nos: si in illo non manserimus, &c. (5) *Al.* breve verbum.

EX EDIT. P. NICOL. (a) *Chrysostr. (hom. 53. in Joan.)*

tur crediderunt quidem, sed non ut oportebat, sed simpliciter quasi letantes, & requiescentes in verborum humilitate: & hoc ostendit Evangelista in subsequentibus sermonibus, in quibus narratur quod rursus ei injuriabantur.

(h) (a) *Augustinus (tract. eodem.)* Voluit Dominus in profundum fundare fidem eorum qui crediderant, ut non superficie tenes crederent; & ideo dicitur: *Dicebat ergo Jesus ad eos qui crediderunt ei Judæos: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis.* Per hoc quod dicit, *Si manseritis,* ostendit ea quæ in eorum corde erant: sciebat enim quoniam crediderunt quidam, sed non manserunt: & magnum quid eis promittit, scilicet vere discipulos ejus fieri: in quo occulte tangit quosdam qui prius ab ipso recesserant: & illi eum audierunt, & crediderunt, & recesserunt, quia non manserunt. *Augustinus de Verb. Dom. (serm. 48.)* Omnes autem nos unum magistrum habemus, & sub illo condiscipuli sumus. Nec ideo magistri sumus, quia de loco superiore loquimur; sed magister est omnium qui habitat (3) in omnibus nobis. Ad discipulum autem parum est accedere, (4) sed oportet manere nos in illo; & si in illo non manserimus, cademus. Breve opus, (5) breve verbo, magnum opere, si manseritis. Quid enim est in verbis Dei manere, nisi nullis tentationibus cedere? Si labor non est, gratis accipis præmium; si labor est, attende magnum præmium.

Et cognoscetis veritatem. *Augustinus (tract. 40.)* Quasi dicat: Quia nunc credentes estis, manendo, videntes eritis. Non enim quia cognoverunt crediderunt; sed ut cognoscerent crediderunt. Quid enim est fides, nisi credere quod non vides; veritas quod creditisti, videre? Si ergo permaneat in eo quod creditur, pervenitur ad id quod videtur, ut scilicet contempleretur ipsam veritatem sicuti est, non per verba sonantia, sed per lucem splendens. Veritas incommutabilis est, panis est mentis; reficit, nec deficit; mutat vescentem, non ipsa in vescentem mutatur. Ipsa autem veritas Verbum Dei est: hæc veritas carne induta est propter nos: latebat in carne, non ut negaretur, sed ut differretur, ut in carne pateretur, ut caro peccati redimeretur. *Chrysostr. (hom. 53.)* Vel cognoscetis veritatem, hoc est me: ego enim sum veritas. Judaica quidem omnia typus erant, veritatem autem à me scietis. *Augustinus de Verb. Dom. (serm. 48.)* Forte aliquis dicit: Et quid mihi prodest cognoscere veritatem? Et ideo sub-

12

jun-